



Justitiedepartementet
Åklagarenheten
103 33 Stockholm

Yttrande över delbetänkandet Straffprocessens ramar och domstolens beslutsunderlag i brottmål – en bättre hantering av stora mål SOU 2017:7

Utredningen föreslår olika huvudinriktningar med syfte att modernisera och effektivisera handläggningen av framför allt stora brottmål. I likhet med utredningen anser Åklagarmyndigheten att det med hänsyn till den ökning av stora förundersökningar och mål som har skett under senare år och de påfrestningar som det har gett upphov till för rättsväsendet och enskilda, vilka i mer omfattande mål inte sällan sitter häktade med restriktioner under långa perioder, är angeläget att närmare utreda hur brottmålsprocessen kan reformeras på ett sätt som både säkerställer rättssäkerheten i brottmålsförfarandet och effektiviteten i brottsbekämpningen.

Åklagarmyndigheten anser, med de kommentarer som följer nedan, att de huvudinriktningar som utredningen föreslår är lämpliga för att modernisera och effektivisera handläggningen av framför allt stora brottmål.

Det noteras att utredningen valt att inte utreda frågan om s.k. kronvittnen. Åklagarmyndigheten är av uppfattningen att det vore lämpligt att utreda frågan om kronvittnen närmare med hänsyn till de fördelar som en sådan ordning skulle kunna innebära för att upplära brott framför allt inom den organiserade brottsligheten. Vi har dock förståelse för att utredningen valt att inte utreda frågan inom ramen för det nu aktuella arbetet.

6.5 Straffprocessens ramar

Åklagarmyndigheten tillstyrker att regeringen ger utredningen i uppdrag att genomföra en analys av vilka straffprocessuella regler som behövs för att ramarna för straffprocessen ska kunna bestämmas på ett tydligare sätt under förundersökningen och förberedelsen av brottmålet än vad som är möjligt med dagens reglering. Övervägandena bör, som föreslagits, ske inom ramen för en bibehållen grundprincip om obligatorisk åtalsplikt och inom ramen för en vidmakthållen objektivitetsplikt för åklagare.

Utredningen har när det gäller uppdragets inriktning lämnat ett antal förslag på vilka överväganden som bör göras för att ramarna för straffprocessen ska kunna bestämmas enligt ovan. Åklagarmyndighetens kommentarer till förslagen framgår nedan.

Utredningens frågeställningar:

- **På vilket sätt överenskommelser inför åtal mellan åklagaren och en misstänkt samt ställningstaganden i övrigt från någondera parten kan vara processuellt bindande för den vidare prövningen av brottmålet och**
- **inom ramen för analysen om överenskommelser inför åtal särskilt överväga i vilken utsträckning den misstänktes medverkan i förundersökning som rör egen brottslighet ska påverka vilka prioriteringar som kan göras inom ramen för förundersökningen eller hur påföljden bestäms.**

Åklagarmyndigheten delar uppfattningen att ett ökat inflytande för parterna borde kunna bidra till mer effektiva brottsutredningar och till förbättrade möjligheter för den misstänkte eller tilltalade att bedöma hur försvaret kan läggas upp. I syfte att begränsa de största brottmålen omfattning behövs, som föreslagits av utredningen, någon form av ytterligare prioriteringar inför och under en förundersökning och det kan härvid finnas skäl att skapa större möjligheter att kunna beakta den misstänktes medverkan vid beslut om förundersökningens omfattning och inriktning. För att förmå den misstänkte att medverka i brottsutredningen understryks vikten av tydliga och påtagliga incitament för denna medverkan främst i påföljdshänseende och då genom möjligheten till kraftigt reducerade straff. Åklagarmyndigheten finner därför

förslaget om att överväga möjligheten att sluta överenskommelser inför åtal mellan åklagaren och en misstänkt, framför allt när det gäller brottslighet innefattande ekonomisk brottslighet och där det inte förekommer starka målsägandehänsyn, som intressant och som en konkret åtgärd för att begränsa omfattningen av ett antal stora mål. Det bör härvid, som föreslås av utredningen, övervägas i vilken utsträckning den misstänktes medverkan i förundersökning som rör egen brottslighet ska påverka vilka prioriteringar som kan göras inom ramen för förundersökningen. Erfarenheter från processuella lösningar utomlands, bl a den finländska lagstiftningen avseende åtalsuppställningar såsom den redovisats i utredningen, borde vara väl värda att undersöka närmare.

Det är vidare viktigt att, som utredningen nämner, noga överväga frågorna om de processuella riskerna med att tillerkänna den misstänktes position i processen ökad betydelse, bl a med beaktande av risken för falska erkännanden.

Utredningens frågeställning:

- **Hur åklagaren kan ange ramen för domstolens prövning i frågor om påföljd och särskild rättsverkan.**

Åklagarmyndigheten instämmer i bedömningen att en utveckling i riktning mot ett större partsinflytande över straffprocessen torde förutsätta att åklagaren anger ramen för domstolens prövning i frågor om påföljd och särskild rättsverkan. En ordning med överenskommelser inför åtal mellan åklagare och misstänkta där åklagare ges större möjligheter att prioritera förundersökningsresurserna med utgångspunkt i den misstänktes medverkan till utredning av sitt eget brott torde förutsätta att åklagaren har befogenhet att ange ramarna för domstolens prövning av påföljden och på så sätt kunna ge den misstänkte bindande utfästelser om ett lägre straff.

Utredningens frågeställningar:

- **Om det bör ställas skärpta krav på de brottsbekämpande myndigheternas delgivning av förundersökningsmaterialet inklusive en tidigare redovisning av vilken gärning som ligger till grund för förundersökningen,**
- **om slutdelgivningen av förundersökningen bör ges en större betydelse för den fortsatta handläggningen av brottmålet,**
- **om det är lämpligt att införa preklusionsregler för åklagaren och den misstänkte i olika stadier av straffprocessen och**
- **om det är lämpligt att införa regler om att det material som ges in till domstolen i samband med ett åtal enbart är det material som domstolen ska pröva.**

Av utredningen framgår att man bör överväga processuella verktyg som ger förutsättningar att bestämma straffprocessens innehåll genom att "låsa fast" brottmålet efter hand genom parternas medverkan. Det är angeläget att komma till rätta med de problem som nämns i utredningen avseende bl a att det inte sällan förekommer att förhörsuppgifter som har lämnats under förundersökningen ändras eller tas tillbaka då de upptas i domstol och förslaget om att utreda införandet av preklusionsregler är därför värt att överväga. Det är härvid av vikt att utredningen nogsamt tar i beaktande, med hänsyn till den frihet som en misstänkt eller tilltalad har att inte avge någon inställning eller att förklara sin position, eventuella effekter av att införa preklusionsregler då risken annars skulle kunna bli att bestämmelsen i realiteten blir ensidig och leder till att enbart åklagarsidan blir låst i sin position.

Åklagarmyndigheten instämmer i att de frågor bör övervägas som avser skärpta krav på de brottsbekämpande myndigheternas delgivning av förundersökningsmaterialet, om slutdelgivningen av förundersökningen bör ges en större betydelse för den fortsatta handläggningen av brottmålet och om det är lämpligt att införa regler om att det material som ges in till domstolen i samband med ett åtal enbart är det material som domstolen ska pröva.

Utredningens frågeställning:

- **Om det bör ställas skärpta krav på domstolens materiella processledning inför en huvudförhandling.**

Åklagarmyndigheten instämmer i att frågan bör övervägas.

Utredningens frågeställning:

- **Hur rollfördelningen mellan domstolen, den misstänkte eller tilltalade och åklagaren under prövningen av brottmålet påverkas av eventuella förslag till förändringar.**

Åklagarmyndigheten instämmer i att frågan bör övervägas.

6.6 Reglerna om domstolens beslutsunderlag bör utredas – prövningen i domstol

Åklagarmyndigheten tillstyrker utredningens förslag om att regeringen ger utredningen i uppdrag att utreda behovet och lämpligheten av utökade skriftliga inslag i domstolens prövning av brottmål. Som nämns i utredningen bör uppdraget genomföras med utgångspunkt i den analys av förändringar av de grundläggande processprinciperna om muntlighet och omedelbarhet i domstol som utredningen kommer att behöva göra inom ramen för uppdraget om utökad användning av dokumenterade förhör.

Utredningen har även när det gäller uppdragets inriktning lämnat ett antal förslag på vilka överväganden som bör göras för att domstolens beslutsunderlag ska kunna bestämmas enligt ovan. Åklagarmyndighetens kommentarer till förslagen framgår nedan.

Utredningens frågeställning:

- **Ta ställning till om och i så fall på vilket sätt skriftliga inslag i domstolens prövning av brottmål bör utökas.**

I utredningens uppdrag ingår att överväga om det bör införas utökade möjligheter att använda dokumenterade förhör som bevisning i domstol. Åklagarmyndigheten instämmer i uppfattningen att det mot bakgrund av den utveckling som skett när det gäller stora brottmål ur effektivitetssynpunkt finns skäl att överväga om det bör vara möjligt att i ökad utsträckning använda förhör med målsägande, vittnen och misstänkta som tagits upp före huvudförhandlingen som bevis vid rättegångar. Som framgår av utredningen skulle en sådan ordning kunna medföra att den påfrestning som upprepade förhör kan innebära minskar och även till kortare häktningstider och minskad restriktionsanvändning eftersom behovet av att skydda bevisningen från yttre påverkan skulle minska. En utökad möjlighet till att använda skriftliga inslag i domstolens prövning skulle även kunna innebära att möjligheterna för rättsväsendet att motivera motvilliga målsägande och vittnen att lämna uppgifter under utredningen skulle kunna öka, vilket givetvis skulle gynna en mer effektiv brottsbekämpning. En annan effekt skulle, med hänsyn till den långa tidsutdräkt som ofta blir mellan en förundersöknings inledande och huvudförhandlingen i domstol, kunna bli att de uppgifter som lämnas i ett tidigt skede av en brottsutredning är mer opåverkade, inte bara från yttre påtryckningar, utan även av att en minnesbild med tiden kan komma att förändras.

Utredningens frågeställning:

- **Om det finns skäl att införa en utökad användning av vittnesattester.**

Åklagarmyndigheten delar bedömningen att en utökad användning av vittnesattester bör analyseras med hänsyn till de effektivitetsvinster som en sådan ordning kan förväntas innebära. Vittnesattester borde särskilt kunna övervägas när det gäller uppgifter lämnade av personer i tjänsten vars trovärdighet det sällan finns anledning att ifrågasätta.

Utredningens frågeställning:

- **I vilken utsträckning möjligheterna att hänvisa till skriftlig bevisning som genomgången före huvudförhandling bör utökas.**

Åklagarmyndigheten instämmer i behovet av att överväga en utökad möjlighet att hänvisa till skriftlig bevisning som genomgången före huvudförhandling. I mer omfattande mål förekommer ofta skriftlig bevisning som det av effektivitetsskäl torde saknas anledning att gå igenom muntligen, särskilt då uppgifterna är ostridiga eller det i övrigt inte finns anledning att ifrågasätta uppgifternas riktighet.

Utredningens frågeställning:

- **Behovet och lämpligheten av mellandom i brottmål.**

Åklagarmyndigheten delar uppfattningen att mellandom i brottmål bör övervägas.

Utredningens frågeställning:

- **Om det finns skäl att införa en ordning som ger domstolen möjlighet att under pågående rättegång hänskjuta en prejudikatfråga till HD.**

Åklagarmyndigheten instämmer i att frågan bör övervägas. En arbetsgrupp tillsatt av Riksåklagaren gjorde i idéskriften *Effektivare hantering av stora och komplicerade brottmål – en idéskrift* från december 2006 bedömningen att om domstolen skulle kunna hänskjuta en rättslig fråga, t.ex. om ett visst förfarande är straffbart, till Högsta domstolen skulle stora och komplicerade mål inte alltid behöva tas upp till prövning i sin helhet. Arbetsgruppen ansåg att det borde övervägas att införa en möjlighet till hänskjutande som motsvarar den som gäller i tvistemål under förutsättning att denna typ av frågor avgjordes med förtur av HD. Denna uppfattning bibehålls.

Utredningens frågeställning:

- **Om det bör vara möjligt att i ökad utsträckning avgöra mål utom huvudförhandling med ett skriftligt processmaterial som grund.**

Åklagarmyndigheten delar utredningens uppfattning om att frågan bör övervägas.

Detta yttrande har beslutats av riksåklagaren Anders Perklev efter föredragning av kammaråklagaren Anna Edebalk. I den slutliga handläggningen av ärendet har också överåklagaren Mats Svensson deltagit.


Anders Perklev


Anna Edebalk

Kopia till

Biblioteket, rättsavdelningen
Emma Nyman, verksledningen